

Spørsmål som fylkeslagene er bedt om å svare på:

1) Utvalget har tenkt seg en «beste resultat» modell for normering, basert på faktiske regnskapsresultat. Siden inntektsmålet innebærer at man skal sammenligne inntektsnivået for bønder med lønsmottakere, mener du det er mulig å gjøre en slik sammenligning uten å stille krav til effektivitet i form av en normering? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Vi støtter den modifiserte totalkalkylen, og mener det er rett å legge effektivitetskrav inn i modellen. Det er viktig for legitimiteten til overføringer til næringen. Bedre effektivitet må resultere i bedre inntekt for bonden. Bonden må beholde hele effektiviseringsgevinsten.

Gamma på 1,43 virker likevel urimelig høy, og vi mener et forholdstall som inkluderer flere må ligge til grunn i modellen, for eksempel de 4/5 beste. Vi må finne en måte å definere effektivitetskravet på som gir forutsigbarhet. Vi kan ikke komme i en situasjon der effektivitetsnormen blir gjenstand for forhandlinger.

Vi mener at det i rapporten burde vært stilt kritiske spørsmål til *hvorfor* enkelte velger å drive mindre effektivt. Kan det være fordi lønnsomheten i landbruket er så dårlig at de uansett er tvunget til å hente inntekt utenfra?

2) Hvilke synspunkter har dere til alternativene til hybridmodellen listet opp i de 5 punktene over? (side 6 i høringsdokumentet)

Er noen av disse mer aktuelle å gå videre med enn andre?

Ingen av alternativene 1-5 er etter vårt syn aktuelle, da vi mener den foreslåtte hybridmodellen er et godt utgangspunkt. Gamma på 1,43 virker likevel urimelig høy, og vi mener et forholdstall som inkluderer flere må ligge til grunn i modellen, for eksempel de 4/5 beste.

3) Et samlet utvalg av fagpersoner anbefaler å bruke hybridmodellen for å sammenligne inntektsnivået for bønder med lønsmottaker. Bør Norges Bondelag gå inn for å bruke denne?

Hvis «Ja», hvorfor?

Hvis «Nei», hva er alternativet?

Forklar gjerne hvordan dere kommer fram til konklusjonen.

Ja, vi mener at vi kan gå videre med hybridmodellen. Det er viktig for legitimiteten til overføringer til næringen. Bedre effektivitet må resultere i bedre inntekt for bonden.

Gamma på 1,43 virker likevel urimelig høy, og vi mener et forholdstall som inkluderer flere må ligge til grunn i modellen, for eksempel de 4/5 beste.

4) Norges Bondelag har tidligere sagt at et nytt grunnlagsmateriale må stå seg over tid, med ulike politiske regimer. Hvor viktig er det med bred politisk forankring for et

inntektsmål, og i hvilken grad vil normering av effektivitet påvirke muligheten for bred politisk oppslutning om selve inntektsmålet

Det er viktig med bred politisk forankring for å hindre stor variasjon i inntektsutvikling over forskjellige regjeringsperioder, men man må ikke senke ambisjonen for god inntektsutvikling for å nå den brede oppslutningen. Det må være politisk enighet om metode for å måle inntektsnivå. Effektivitetsnorm kan ikke være gjenstand for forhandlinger.

5) Hvilke synspunkter har dere på avkastningskrav til egenkapitalen?

Vi mener at samfunnet ikke kan basere seg på at maten skal produseres på dugnad og med kapitalinnsats uten avkastning. Det er enighet om at jordbruksproduksjonen i Norge i dag, i gjennomsnitt ikke gir avkastning til både arbeid og kapital. Flertallet i Gryttenutvalget mener at det ikke finnes faglig forsvarlige metoder for å skille vederlag til arbeid og avkastning på kapital. Vi mener likevel det er viktig å synliggjøre at det ikke er god nok lønnsomhet i landbruket til å dekke vederlag til både arbeid og kapital. Analysen på side 8 i høringsnotatet er egnet for en slik synliggjøring.

6) Flertallet i utvalget mener det ikke er faglig forsvarlig å skille på vederlag til arbeid og vederlag til egenkapital. Dette drøftes inngående i kapittel 7. Gir drøftingen utvalget gjør i rapporten grunnlag for at Norges Bondelag skal gjøre en ny vurdering for å skille på vederlag til arbeid og vederlag til egenkapital i grunnlagsmaterialet?

Landbruket må ha dekning for både kapital og arbeidsinnsats. Kapitalen må synliggjøres og godtgjøres uten at avkastning til kapital og vederlag til arbeid nødvendigvis blir delt.

Det er viktig å få god nok økonomi for bonden til at det er ønskelig å investere i gårdsdrifta. Et krav til egenkapitalavkastning må ikke bli et sidespor som gjør diskusjonen vanskeligere enn den må være. Målet må være å løfte økonomien. Etter årsmøtet i 2021 har det vært en faglig utredning der konklusjonen er at det ikke er faglig forsvarlig å skille vederlag til arbeid og egenkapital.

Møre og Romsdal Bondelag er bekymret for den sterke oppmerksomheten på kapitalavkastning. Vi frykter at det kan rokke ved hele fundamentet for å ha en egen landbrukspolitikk tilpasset norske forhold. Det kan føre til en omfordeling til de kapitalintensive brukene, de største brukene i de beste områdene. Det vil ikke komme landbruket i Møre og Romsdal til gode.

7) Skal levekårsfaktorer inngå som en del av årsverkstallet?

Levekårsfordelen må ut av årsverkstallet.

8) Hvilke synspunkter har dere på hvilket timetall som skal brukes i ett årsverk i jordbruket? Forklar gjerne hvordan dere kommer fram til konklusjonen.

Timetallet bør være på linje med skiftarbeider / turnusarbeider, 1568 timer.

9) Hvilken gruppe lønsmottakere bør gjennomsnittet av alle bønder, med et mangfold av produksjoner, sammenligne seg med? Begrunn svaret.

Industriarbeider på grunn av at det er tradisjon for å sammenligne seg med dem. Også krav til utdanning, type arbeid og skiftordninger gjør det til en sammenlignbar gruppe.

10) Av områdene belyst i dette dokumentet, hva prioriterer dere høyest å få gjort endringer av:

- Hybridmodellen og forutsetningene knytta til beregning av bøndenes inntektsnivå sammenlignet med andre grupper i samfunnet?
- Splitte resultatmålet vederlag til arbeid og vederlag til egenkapital og synliggjøre avkastningskravet på egenkapitalen?
- Endre timetallet pr årsverk?
- Andre forhold? Spesifiser

Vi mener det er viktigst å endre hybridmodellen slik den foreligger, slik at effektivitetsnormen – gamma – blir noe lavere enn det rapporten foreslår.

Vi mener videre at det er viktig å endre timetallet per årsverk.

11) Har dere andre synspunkter på NOU 2022-14 som dere ikke har fått belyst, gi oss innspill om dette?

Vi mener at det i rapporten burde vært stilt kritiske spørsmål til *hvorfor* enkelte velger å drive mindre effektivt. Det viktige er at det skal lønne seg å produsere mat, og at de som får tilskudd til matproduksjon faktisk produserer mat.

Kan det være fordi lønnsomheten i landbruket er så dårlig at de uansett er tvunget til å hente inntekt utenfra?

Arbeidstidsforbruket er for lite analysert opp mot inntektsnivået per årsverk utvalget kommer frem til. Det reelle arbeidsforbruket ligger langt over det normerte årsverket.